

MAT Á UMHVERFISÁHRIFUM

NIÐURSTÖÐUR FRUMATHUGUNAR OG ÚRSKURÐUR SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS UM GRJÓTNÁM Í HAMRANESI OG KAPELLUHRAUNI SUNNAN HAFNARFJARÐAR

1. INNGANGUR

Skipulagsstjóri ríkisins hefur fengið til frumathugunar grjótnám í Hamranesi og Kapelluhrauni sunnan Hafnarfjarðar, samkvæmt lögum nr. 63/1993 um mat á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdaraðili: Hafnarfjarðarbær.

Framkvæmd kynnt í frummatsskýrslu: Efnistaka í Hamranesnámu og Kapelluhrauni sunnan Hafnarfjarðar.

Markmið framkvæmdar: Að afla stórgrýtis til hafnarframkvæmda í Hafnarfirði og strandvarna á sunnanverðu höfuðborgarsvæðinu.

Frumathugun: Þann 19. mars 1998 tilkynnti Hafnarfjarðarbær framkvæmdina til Skipulagsstofnunar og lagði fram frummatsskýrslu. Skipulagsstofnun tók formlega á móti frummatsskýrslunni með bréfi til Hafnarfjarðarbæjar, dags. 25. mars 1998. Framkvæmdin var auglýst opinberlega þann 3. apríl 1998 í Lögbirtingablaðinu, og Morgunblaðinu og 2. apríl 1998 í Fjarðarpóstinum. Frummatsskýrslan lá frammi til kynningar frá 3. apríl til 8. maí 1998 á bæjarskrifstofum og bókasafni Hafnarfjarðar, í Þjóðarbókhöfðunni og hjá Skipulagsstofnun í Reykjavík.

Ein athugasemd barst á kynningartíma. Leitað var umsagnar bæjarstjórnar Hafnarfjarðarbæjar, Náttúruverndar ríkisins og Hollustuverndar ríkisins. Jafnframt var framkvæmdin kynnt Náttúrufræðistofnun Íslands, Þjóðminjasafni Íslands, Landgræðslu ríkisins, Landsvirkjun og Vegagerðinni.

Gögn lögð fram við frumathugun:

Frummatsskýrsla: Grjótnám í Hamranesi og Kapelluhrauni sunnan Hafnarfjarðar. Bæjarverkfræðingurinn í Hafnarfirði. Stuðull, verkfræði- og jarðfræðiþjónusta, mars 1998.

Önnur gögn: Samningur um stækkun ISAL. Kafli 5. 16. nóvember 1995.

2. UMSAGNIR OG SVÖR

Leitað var umsagnar **Hafnarfjarðarbæjar** með bréfi, dags. 30. mars og barst umsögn með bréfi, dags. 15. apríl Þar segir m.a.:

„Bæjaryfirvöld gera ekki frekari athugasemdir við frummat á umhverfisáhrifum ofangreindrar framkvæmdar.“

Leitað var umsagnar **Náttúruverndar ríkisins** með bréfi, dags. 30. mars 1998 og barst umsögn með bréfi, dags. 17. apríl Þar segir m.a.:

„Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemdir við fyrirhugað grjótnám í Hamranesi og Kapelluhrauni, sbr. afmörkun námasvæða á mynd 1.3 og 1.4 í matsskýrslu, með því skilyrði að eingöngu verði unnið á því svæði í Kapelluhrauni sem nú þegar búið er að raska.“

Leitað var umsagnar **Hollustuverndar ríkisins** með bréfi, dags. 30. mars 1998 og barst umsögn með bréfi, dags. 30. apríl 1998 Þar segir m.a.:

„Á grundvelli þeirra upplýsinga sem koma fram í matsskýrslu telur Hollustuvernd ríkisins að framkvæmdin sjálf muni hafa lítil, og helst tímabundin loft, hávaða-, og úrgangsmengunaráhrif á framkvæmdatíma með þeim mótvægisáðgerðum sem tilgreindar eru, enda verði fylgt ákvæðum mengunarvarnareglugerða og reglugerðar um varnir gegn olíumengun á landi.“

Fram kemur í skýrslunni að náman í Kapelluhrauni sé á iðnaðarsvæði og ekki sé um vatnsverndarsvæði að ræða. Ekki verður séð að umsögn Heilbrigðiseftirlits Hafnarfjarðar fjalli um annað en námuna í Hamranesi, þar sem þar er ekki minnst á Kapelluhraun. Íslenska álfélagið tekur vatn úr 7 borholum á Kapelluhrauni til ýmissa nota (aðeins 5 eru merktar inn á mynd 4.2 í skýrslunni). Í texta skýrslunnar er ekkert fjallað um þessi vatnsnot. Tryggja verður að fyrirhuguð grjótvinnsla eða önnur iðnaðarstarfsemi valdi ekki mengun/röskun á grunnvatni þannig að þau not sem nú eru af vatni úr Kapelluhrauni haldist óskert.“

Framkvæmdin var kynnt **Landgræðslu ríkisins** með bréfi, dags. 31. mars 1998 og barst umsögn með bréfi, dags. 1. apríl 1998. Þar segir m.a.:

„Með tilliti til náttúruverndarsjónarmiða er þetta vandmeðfarið mál og eftirsjá að þessu sérstæða gróðurfari. Frá jarðvegsverndarsjónarmiði er varla ástæða til athugasemda. Við viljum þó benda á að með vægri áburðargjöf mætti væntanlega örva mosamyndun og landnám annars gróðurs á svæðinu í kjölfar grjótnámsins.“

Skipulagsstofnun sendi Hafnarfjarðarbæ allar umsagnir með bréfi, dags. 30. apríl 1998. Þar segir m.a.:

„Skipulagsstofnun óskar sérstaklega eftir að Bæjarverkfræðingurinn í Hafnarfirði veiti frekari upplýsingar um eftirfarandi:

- 1. Hvernig staðið verði að því að koma í veg fyrir að grjótnám eða önnur starfsemi á svæðinu valdi mengun eða röskun á grunnvatni þannig að þau not sem nú eru af vatni úr Kapelluhrauni haldist óskert.*

2. *Hver er stefna Hafnarfjarðarbæjar í vatnsvinnslu á umræddu svæði í framtíðinni.*
3. *Hver er réttur þeirra aðila sem vinna vatn á áhrifasvæði efnistökusvæðanna til öflunar neysluvatns/iðnaðarvatns.“*

Svar **Hafnarfjarðarbæjar** barst með bréfi, dags. 15. maí 1998. Þar segir m.a.:

„1. Varnir gegn mengun á efnistökutíma

Heilbrigðiseftirlit með hliðsjón af viðeigandi reglugerðum hefur umsjón með að ýrtruðu varkárni sé gætt í meðferð spilliefna við rekstur efnistöku. Engar líkur eru á að fyrirhuguð efnistaka spilli grunnvatni, sem er nýtt á svæðinu, nú frekar en áður. Ekki hefur mælst nokkur mengun ofan marka í vatni þar sem hefur verið numið sem neyslu- og kælivatn fyrir álverið í áraraðir. Hefur mengun vatns þarna verið mæld reglubundið á þeim tímum sem efnistaka og annar umgangur um hraunasvæðið var án þeirra varúðar sem nú er áskilinn. Í verksamningum um efnistöku munu verða sérstök skilyrði sett varðandi varnir gegn mengun.

2. Stefna í vatnstökumálum á Suðursvæðum

Í greinargerð með mati á umhverfisáhrifum er það vel tíundað af yfirvöldum í Hafnarfirði að vatnstaka til neyslu verði ekki leyfð á þessum svæðum. Einsýnt er að iðnaðarlandnotkun sem hófst með staðsetningu álvers, sem meðal annars hindrar uppbyggingu matvæla- og lyfjaiðnaðar, hefur af auðsédum ástæðum komið í veg fyrir neysluvatnstöku um langa tíma ef ekki alla framtíð. Þar að auki eru gamlir öskuhaugar þar sem vænta má að fargað hafi verið hættulegum efnum norðan við þetta svæði og hærra í landi. Á þessum svæðum eru þó engar hömlur á notkun grunnvatns til kælingar í iðnaðarferlum. Þessi stefna kemur greinilega fram í ofangreindri greinargerð og í gögnum Aðalskipulags Hafnarfjarðar sem staðfest var 23. desember síðastliðinn. Gert er ráð fyrir að í framtíðinni megi staðsetja vatnsból í hraunum ofan Almennings u.þ.b. 4 kílómetra frá mengunarhættu strandsvæðanna. Neysluvatn fyrir starfsemi á Suðursvæðum skal vera frá Vatnsveitu Hafnarfjarðar, sem nú nýtir vatn úr Kaldárbotnum.

3. Vinnsla vatns til neyslu/iðnaðarvotkunar

Engir afla nú vatns á fyrirhuguðum efnistökusvæðum og enginn mun fá til þess leyfi. Álverið og aðrir þeir sem hafa fengið aðstöðu í landi Hafnarfjarðar á Suðursvæðum hafa fengið leyfi til að nema iðnaðarvatn. Eitt leyfi til neysluvatnstöku, sem á sér sögulegar forsendur, er tímabundið í höndum álversins. Leyfi til stækkunar í þriðja kerskálann er háð því að tekið verði við neysluvatni frá Vatnsveitu Hafnarfjarðar innan tilgreinds tíma. Þetta er tiltekið í skilyrðum fyrir starfsleyfi verksmiðjunar. Ástæðan er að yfirvöld telja ekki hægt að ábyrgjast mengunarfrítt neysluvatn á þessum svæðum í framtíðinni. Þessi varúð er ekki vegna væntinga um aukna mengun á grunnvatni heldur vegna aukinnar mengunarhættu með vaxandi landnotkun og umferð.“

Skipulagsstofnun sendi frekari fyrirspurnir til Hafnarfjarðarbæjar með bréfi, dags. 19. maí 1998. Þar segir m.a.:

„Í fundargerð umhverfisnefndar Hafnarfjarðar, dags. 13. ágúst 1997, (viðauki 3 í frummatsskýrslu), bendir umhverfisnefnd Hafnarfjarðar á að námavinnslu í Hamranesnámu þurfi að ljúka sem fyrst, vegna þess að í nágrenninu verður

næsta íbúðarbyggð Hafnirfirðinga. Í fundagerð skipulagsnefndar Hafnarfjarðar, dags. 12. ágúst 1997, (viðauki 3 í frummatsskýrslu), kemur fram að skipulagsnefnd Hafnarfjarðar álitur að grjóti úr námunni í Hamranesi eigi einungis að nota til uppbyggingar utan suðurgarðs í Hafnarfjarðarhöfn, ekki til annarra verkefna.

Í niðurstöðukafla í frummatsskýrslu Hafnarfjarðarbæjar (bls. 24) kemur fram að draga má úr tímabundum áhrifum á rekstri Hamranesnámu með því að vinna hana að mestu áður en byggð færast að námunni úr norðri. Ennfremur kemur fram í frummatsskýrslu, bls. 4, að Ástjörn sem er friðlýst svæði og hefur nýlega verið gert að fólkvangi, er í tæplega 1,5 km fjarlægð frá námunni.

I. Vegna hávaðamyndunar við grjótnám og í ljósi ofangreindra atriða óskar Skipulagsstofnun eftir upplýsingum um:

- Tímaáætlanir á námavinnslu í Hamranesi, þ.e. vinnslu á ársgrundvelli og hvenær áætlað er að ljúka námavinnslu þar.
- Hvenær áætlað er að úthluta lóðum til íbúðarbyggðar milli Grísaness og Hamraness.
- Frágang hljóðmana og skermunaráætlunum við vinnslu í Hamranesnámu m.a. þegar náman er grynri en 15 m á dýpt.“

Svar **Hafnarfjarðarbæjar** barst með bréfi, dags. 22. maí 1998. Þar segir m.a.:

„Hafnarfjarðarhöfn áætlað að ljúka fyllingum og grjótvörn í síðasta lagi um áramót 1999/2000.

Ekki hafa verið gerðar áætlanir um hvenær lóðaúthlutun fer fram á svæðinu milli Grísaness og Hamraness en það verður ekki fyrr en eftir 4 ár og allur líkur á að 10 ár verði nær sanni, því sennilega verður hafin uppbygging á Ásum (ofan Ástjarnar) eftir að fyrsta áfanga Vallahverfis lýkur.

Ekki er fyrirhugað að hafa sérstakar hljóðmanir vegna vinnu í Hamranesnámu enda verður náman að sunnanverðu en byggð og Ástjörn norðan við. Náma hefur verið þarna um árabíl og ekki verður séð að hún hafi haft áhrif á fuglalíf við Ástjörn. Ég tel reyndar að gatna- og lagnagerð, ásamt byggingu á annað hundrad íbúða á ári á mörkum friðlýsta svæðisins, hljóti að hafa meiri áhrif á fuglalíf þar.“

Skipulagsstofnun sendi Hollustuvernd ríkisins svör Hafnarfjarðarbæjar, ásamt fyrirspurnum með bréfi, dags. 22. maí 1998. Óskað var eftir áliti Hollustuverndar ríkisins á svari Hafnarfjarðarbæjar. Svar **Hollustuverndar ríkisins** barst með bréfi, dags. 26. maí 1998. Þar segir m.a.:

„Í mengunarvarnareglugerð nr. 48/1994 með síðari breytingum kemur fram að jafngildishávaði í hreinni íbúðarbyggð frá atvinnustarfssemi skuli vera undir 50 dB(A) á daginn, undir 45 dB(A) á kvöldin (kl. 18-23) og á helgidögum, og undir 40 dB(A) á nóttinni. Ef um högghljóð eða ríkjandi tóna er að ræða þá bætast 5 dB við mæligildið, þ.e. viðmiðunarmörkin lækka um 5 dB.

Þegar skipulögð eru ný íbúðarhverfi á því að taka fullt tillit til þessa og tryggja að atvinnustarfssemi og þar með talið vinna í ofangreindu grjótnámi valdi ekki meiri

hávaða, en tilgreint er í reglugerð. Ef hávaði reynist yfir mörkum er hægt að gera það með tvennum hætti. Takmörkun á starfssemi í grjótnáminu, og þá sérstaklega á helgidögum, kvöld og um nætur, eða að reisa nægilega miklar hljóðmanir sem næst hljóðuppsprettunni.

Auðvelt ætti að vera að meta hvort hávaði er yfir mörkum með starfssemi í grjótnáminu til dæmis með mælingum eftir að endanlegt skipulag íbúðarbyggðar liggur fyrir, en áður en lóðarúthlutun fer fram. Í ljósi þeirrar niðurstöðu er hægt að setja kröfur um starfssemi og/eða hljóðmanir við grjótnámið í leyfi til framkvæmdaraðila þess.“

Upplýsingar bárust frá **Stuðli, verkfræði- og jarðfræðistofu**, með símbréfi, dags. 27. maí 1998. Þar segir m.a.:

„Nýju holurnar sem boraðar voru vegna kælivatns ISAL eru 20 m norðan við holulínuna sem sýnd er á teikningu í skýrslunni. Þær eru sem sé fjær grjótnámunni en gömlu holurnar.

Allar holur eru fóðraðar með stálfóðringu.

Í gömlu holunum fimm eru dælur sem dæla 60 l/sek. Í nýju holunum tveimur eru dælur sem dæla 90 l/sek. Samtals eru þetta afköst upp á 480 l/sek. Vatnsnotkun álversins er um 350 l/sek.“

Allar umsagnir ásamt svörum liggja frammi hjá Skipulagsstofnun þar til kærufrestur er liðinn.

3. ATHUGASEMD OG SVÖR

Athugasemd barst frá **Íslenska álfélaginu hf.**, dags. 8. maí 1998. Þar segir m.a.:

„Íslenska álfélagið hf. gerir hér með athugasemdir við grjótnám í Kapelluhrauni og Hamranesi með tilvísun til skýrslunnar. „Grjótnám í Hamranesi og Kapelluhrauni sunnan Hafnarfjarðar, mat á umhverfisáhrifum, frummatsskýrsla“ frá mars 1998.

Á bls. 4 segir „Hvorug náman er á vatnsverndarsvæði“. Þrátt fyrir það að hér er um einstaka auðlind að ræða sem ber að forðast að spilla að nauðsynjalausu.

Á bls. 17 segir „Grjótnám næði í mesta lagi 10 metra niður í hraunin og er því námubotn langt yfir grunnvatnsborði og náman hefur því engin áhrif á grunnvatnsstrauminn.“

Hér þarf að athuga að mikil notkun grunnvatns til iðnaðarnota er hjá ISAL. Sjö borholur til vatnstöku eru staðsettar sunnan Reykjanesbrautar. Í dag er grunnvatnið einnig notað sem neysluvatn og liggur grunnvatnsstraumurinn um fyrirhugað námasvæði í Kapelluhrauni. Ljóst er að röskun á yfirborði hrauna eins og lýst er í frummatsskýrslunni getur valdið alvarlegri mengun grunnvatns. Við vinnu í grjótnámi eru venjulega notuð dísilknúin tæki og dísilólíubirgðir geymdar í litlum tönkum á staðnum til þess að fylla úr þeim á tækin.

Á bls. 19 segir „Eina mannvirkið sem þarf að athuga með tilliti til titrings af völdum sprenginga er háspennulína sem liggur um Kapelluhraun.“

Ekki er lagt mat á það í skýrslunni hvort titringur af völdum sprenginga geti haft áhrif á nýtingu grunnvatnsins, borholur og lagnir.

Hér er rétt að geta þess að rekstur álversins er ekki síður háður stöðugu iðnaðarvatni en raforku. Ef skemmdir á aðalvatnslögnum, t.d. vegna sprenginga, verða til þess að aðstreymi iðnaðarvatns stöðvast lengur en fáeinir klst. getur afleiðingin orðið rekstrarstöðvun álversins um margra mánaða skeið og fjárhagslegt tjón gífurlegt.

Því er óskað eftir greinargerð hvernig tryggt verður að vatnsnot (iðnaðarvatn og neysluvatn) ISAL, hvorki skerðist né spillist af völdum sprenginga, efnamengunar, gerlamengunar eða af öðrum orsökum tengdum grjótnáminu.“

Skipulagsstofnun sendi athugasemdina til Hafnarfjarðarbæjar með bréfi, dags. 15. maí 1998. Svar barst frá Hafnarfjarðarbæ með bréfi, dags. 19. maí 1998. Þar segir m.a.:

„1. Grunnvatnsmengun

Í frummatsskýrslu vegna mats á umhverfisáhrifum vegna stækkunar álversins segir svo í kafla 2.5.1:

„Áframleiðsla þarf talsvert vatn til neyslu en þó aðallega til kælingar. Núverandi álver þarf um 170 l/s og er það vatn sótt í brunna í hrauninu sunnan við álverið og hefur ISAL fullt vatnstökuleyfi þar, en brunnarnir eru ekki vernduð vatnsból. Nægt vatnsrennsli er að brunnunum og engin hætta á skorti kælivatns.“ (Undirstrikun mín.)

Síðar í greininni segir: „Aukin iðnaðarstarfsemi í hrauninu sunnan álversins getur leitt til mengunar grunnvatns þar og í framtíðinni hyggjast forráðamenn álversins því sækja neysluvatn í vatnslögn Hafnfirðinga en sækja kælivatnið eftir sem áður í fyrrnefnda brunna og þarf þá að skilja að tilheyrandi vatnslagnir.“

Þetta er skrifað fyrir álverið árið 1995.

Í úrskurðarorðum skipulagsstjóra ríkisins segir svo: „Gæði neysluvatns í álverinu verði tryggt í samráði við Heilbrigðiseftirlit Hafnarfjarðarsvæðis.“

Forsvarsmenn álversins og Hafnarfjarðarbær hafa gert með sér samning um að álverið taki við neysluvatni í síðasta lagi 1. janúar árið 2000.

Forsvarsmenn álversins hafa lagt mikla áherslu á það í viðræðum að neysluvatnslögn verði lögð sem fyrst, enda er það krafa Heilbrigðiseftirlits Hafnarfjarðarsvæðis, að neysluvatnið verði fengið úr vernduðu vatnsbóli.

Hönnun vatnslagnar er á lokastigi og lagning hennar á framkvæmdaáætlun Hafnarfjarðarbæjar í sumar.

Hvað varðar vatnsvernd, hafa vatnsverndarsvæði verið stækkuð nokkuð í nýjum samþykktum og bætt hefur verið við tveimur brunnsvæðum í landi Hafnarfjarðar. Annað þessara nýju brunnsvæða er við Straumsel rúmlega 3 km sunnan við álverið.

Af þessu sést að Hafnarfjarðarbær hefur tryggt það, að sú auðlind, sem vatnsrennslið í Kapelluhrauni er, muni um ókomna framtíð nýtast en vatnsból eru sett utan þess svæðis, sem kallað er í samningum við Íslenska álfélagið árið 1965

„svæði takmarkaðrar ábyrgðar”. Á þessu svæði tekur ISAL ekki ábyrgð á ýmsu tjóni, sem orðið gæti vegna mengunar frá álverinu. Í samræmi við þetta hefur verið ákveðið í skipulagi Hafnarfjarðar að engin matvælaíðnaður verði á þessu svæði, þar með talin neysluvatnstaka.

Rétt er að geta þess að við hlið grjótnámsins í Hamranesi eru gamlir aflagðir sorphaugar.

2. Sprengingar

Grjótnám hefur verið rekið á báðum stöðum um árabíl og ekki valdið neinu tjóni á vatnslögnum og engin ástæða til að ætla að svo verði frekar í framtíðinni. Af sömu ástæðum hefur hraunið nú þegar verið „opnað”.

Rétt er að benda á það, að neysluvatnslögnin, sem lögð verður í sumar að álverinu, verður svo stór, að hún gæti annað kælivatnspörf þess. Rekstraröryggi fyrirtækisins verður því meira en er í dag.

Ég tel að með þessum upplýsingum sé tekinn af allur vafi um að iðnaðarvatnsnot ISALS hvorki skerðist né spillist af völdum grjótnámsins. Íslenska álfélagið hefur hins vegar gert ráð fyrir því, að neysluvatn geti spillst og við því verður séð með því að neysluvatn verður fengið úr vernduðum vatnsbólum.

Athugasemd ásamt svari liggur frammi hjá Skipulagsstofnun þar til kærufrestur er liðinn.

4. UMHVERFISÁHRIF GRJÓTNÁMS Í HAMRANESI OG KAPELLUHRAUNI SUNNAN HAFNARFJARÐAR

4.1 FYRIRHUGUÐ FRAMKVÆMD

Í frummatnsskýrslu er kynnt grjótnám í Hamranesi og Kapelluhrauni sunnan Hafnarfjarðar. Áætlanir eru um áframhaldandi námavinnslu í Hamranesnámu en vinnslu á grjóti á nýju svæði í Kapelluhrauni. Tilgangur framkvæmdarinnar er að afla stórgrýtis og annarra fyllingarefna í landi Hafnarfjarðarbæjar og tryggja skipulega vinnslu.

Líklegt er að vinna þurfi a.m.k. 400 þús. m³ af grjóti á næstu 20 árum til hafnarframkvæmda í Hafnarfirði og strandvarna á sunnanverðu höfuðborgarsvæðinu. Til þess er talið nauðsynlegt að hafa aðgang að 600-800 þús. m³ af efni úr námunum á tímabilinu. Úr Hamranesnámu er gert ráð fyrir að vinna um 350 þús. m³ af stórgrýti en auk þess fást um 220 þús. m³ af fyllingarefni sem mun nýtast í aðrar framkvæmdir. Úr Kapelluhrauni er gert ráð fyrir að hægt sé að vinna 400-500 þús. m³. Opnuð hefur verið tilraunanáma á fyrirhuguðu námusvæði og hefur verið unnið grjót úr henni til sjóvarna. Gert er ráð fyrir að námavinnslu á svæðinu ljúki um 2020.

4.2. ÁHRIF Á LANDSLAG OG JARÐMYNDANIR

Samkvæmt frummatnsskýrslu eru áhrif vegna námuvinnslu í Hamranesnámu einkum þau sjónrænu áhrif sem námuvinnslan veldur. Reynt er að draga úr þessum áhrifum

með staðsetningu námunnar sunnan megin í Hamranesi, þannig að norður- og vesturbrekkur nessins breytist ekki. Hamranesnáman mun sjást úr suðri og suðvestri, af útivistarsvæðinu á Ásfjalli en lítið frá væntanlegu íbúðarsvæði sunnan Grísaness og frá íbúðarhverfi sem rísa mun á NV-enda Ásfjalls. Gerðar hafa verið tillögur um frágang á námunni þar sem fram kemur að hún verði nýtt sem útivistarsvæði eða byggt í henni íþróttahús. Verði íbúðarbyggð á svæðinu á vinnslustigi er ráðgert að girða námuna af með einfaldri vírnetsgirðingu. Engar sérstæðar jarðmyndanir hverfa vegna námuvinnslunnar.

Samkvæmt frummatsskýrslu leggjast umhverfis- og skipulagsnefnd Hafnarfjarðar og Náttúruvernd ríkisins gegn stækkun núverandi námu í Kapelluhrauni sem að hluta er á óraskaðri hraunbreiðu. Í frummatsskýrslu er lagt til að starfsemi í núverandi grjótnámu verði hætt en grjótnámið flutt á svæði sem er skipulagt sem iðnaðarsvæði í Aðalskipulagi Hafnarfjarðar, 1995-2015. Sjónræn áhrif nýrrar grjótnámu í Kapelluhrauni eru talin óveruleg, þar sem svæðið er þegar raskað og náman sést ekki fyrir en komið er að henni. Í Aðalskipulagi Hafnarfjarðar er gert ráð fyrir uppbyggingu iðnaðarsvæðis norðvestan námunnar á skipulagstímanum og á námasvæðinu sjálfu eftir 2015.

Náttúruvernd ríkisins gerir ekki athugasemd við námavinnslu í Kapelluhrauni verði eingöngu unnið á því svæði sem nú þegar er raskað.

4.3 ÁHRIF Á MENN OG SAMFÉLAG

Samkvæmt frummatsskýrslu er gert ráð fyrir að nýtingu námanna ljúki um 2020. Í Aðalskipulagi Hafnarfjarðarbæjar kemur fram að gert er ráð fyrir að vinnslu og endanlegum frágangi í Hamranesi sé lokið 2015. Í fundargerð umhverfisnefndar Hafnarfjarðar¹, dags. 13. ágúst 1997, bendir nefndin á að ljúka þarf nýtingu Hamranesnámu sem fyrst, vegna þess að í nágrenninu verður næsta íbúðarbyggð Hafnfirðinga.

Í svari Hafnarfjarðarbæjar, dags. 22. maí 1998, kemur fram að ekki hafa verið gerðar áætlanir um hvenær lóðaúthlutun fer fram á svæðinu milli Grísaness og Hamraness en það verði eftir 4 - 10 ár.

Í frummatsskýrslu kemur fram að vegna nálægðar námuvinnslunnar við mannvirki og íbúðarbyggð sé nauðsynlegt að taka til athugunar titring af völdum sprenginga og hávaða. Önnur atriði svo sem grjóttflug og geymsla sprengiefna eru talin öryggisatriði sem leyst verða með viðeigandi ráðstöfunum á vinnusvæðinu.

Efnisflutningar úr námunni verða eftir Krísvíkurvegi. Í frummatsskýrslu kemur fram að tímabundin aukning umferðar verður um 15% vegna efnistöku úr Hamranesnámu vegna flutninga í suðurgarð Hafnarfjarðarhafnar.

¹ Viðauki 3 í frummatsskýrslu

4.3.1 Hljóðmengun

Samkvæmt frummatsskýrslu er gert er ráð fyrir því að hávaði frá sprengingum heyrir í fyrirhugaðri íbúðarbyggð. Sprengihvellingur af 500 kg hleðslu getur orðið 79 dB(A) í og við íbúðarhúsnæði sem er í 350 m fjarlægð. Miðað er við dýpt námu (15 m) og landdeyfingu. Við bergborun getur hávaðastigið frá námunni numið 68 dB (A) Leq í fyrirhugaðri byggð, sé ekki tekið tillit til skermunaráhrifa. Ef reiknað er með skermunaráhrifum við vinnslu í allt að 15 m djúpri námu með jarðvegsmön á námubrún minnkar hávaði niður í 29 dB(A) eða minna.

Rísi byggð milli Grísaness og Hamraness á nýtingartíma námunnar í Hamranesi verður samkvæmt frummatsskýrslu ekki leyfð vinna að næturlægi í námunni. Gerist þess þörf er unnt að setja ákvæði um ákveðna sprengitíma og hámarks magn sprengiefnis í hverri sprengingu. Hinsvegar kemur einnig fram að vegna þess hve bergstál er hátt í Hamranesi gæti orðið erfitt að minnka sprengiefnanotkun á hverju hvellhettunúmeri. Í frummatsskýrslu segir að ef nauðsyn krefur megi byggja hljóðmanir við námurnar til þess að deyfa hljóð vegna vinnuvéla og sprenginga.

Í svari Hafnarfjarðarbæjar, dags. 22. maí, kemur fram að ekki er fyrirhugað að hafa sérstakar hljóðmanir vegna vinnu í Hamranesnámu enda verði náman að sunnanvert í Hamranesi en byggð og Ástjörn norðan við.

Í umsögn Hollustuverndar ríkisins dags. 26. maí 1998 segir að í mengunarvarnarreglugerð nr. 48/1994 með síðari breytingum skuli jafngildishávaði í hreinni íbúðarbyggð frá atvinnustarfssemi vera undir 50 dB(A) á daginn, undir 45 dB(A) á kvöldin (kl. 18-23) og á helgidögum, og undir 40 dB(A) á nóttinni. Ef um högghljóð eða ríkjandi tóna er að ræða þá bætast 5 dB við mæligildið, þ.e. viðmiðunarmörkin lækka um 5 dB. Þegar skipulögð eru ný íbúðarhverfi á því að taka fullt tillit til þessa og tryggja að atvinnustarfssemi og þar með talin vinna í ofangreindu grjótnámi valdi ekki meiri hávaða, en tilgreint er í reglugerð. Meta megi hvort hávaði er yfir mörkum með mælingum eftir að endanlegt skipulag íbúðarbyggðar liggur fyrir, en áður en lóðarúthlutun fer fram.

4.3.2 Titringsur af völdum sprenginga

Samkvæmt frummatsskýrslu kemur fram að hluti orkunnar við sprengingu veldur bylgjuhreyfingu í berginu og geta þær valdið sprungum í mannvirkjum eða óþægindum. Samkvæmt norskum stöðlum þola mannviki allt að 150 μ færslu án þess að skemmast. Reiknuð færsla lands við sprengingu á 300 kg af dýnamíti, sem samkvæmt frummatsskýrslu mun verða notað á einu hvellhettunúmeri í Hamranesnámu, veldur skv. útreikningum um 80 μ færslu í 200 m fjarlægð frá sprengingu og um 27 μ í um 600 m fjarlægð. Hinsvegar sýnir reynsla af námuvinnslu í Sundahöfn að kvartað var þegar jarðhreyfingin var allt niður í 25 μ . Samkvæmt þessu má búast við kvörtunum frá byggð milli Hamraness og Grísaness ef unnið verður við námuna eftir að byggð rís en ekki þarf að búast við skemmdum á mannvirkjum vegna sprenginga í Hamranesnámu.

Í frummatsskýrslu kemur fram að titringsur er ekki talinn verða vandamál á iðnaðarsvæði norðan við námu í Kapelluhrauni. Eina mannvikið sem þarf að athuga

með tilliti til titrings af völdum sprenginga er háspennulína sem liggur um Kapelluhraun.

Íslenska álfélagið hf. gerir athugasemd við að ekki sé lagt mat á hvort titringur af völdum sprenginga geti haft áhrif á nýtingu grunnvatnsins, borholur og lagnir. Rekstur álversins sé ekki síður háður stöðugu iðnaðarvatni en raforku. Ef skemmdir á aðalvatnslögnum, t.d. vegna sprenginga, verða til þess að aðstreymi iðnaðarvatns stöðvast lengur en fáeinar klst. getur afleiðingin orðið rekstrarstöðvun álversins um margra mánaða skeið og fjárhagslegt tjón gífurlegt.

Í svari frá Stuðli, verkfræði- og jarðfræðistofu kemur fram að nýju holurnar sem boraðar voru vegna stækkunar ISAL eru 20 m norðan við holulínuna sem sýnd er á teikningu í skýrslunni. Allar holurnar eru fóðraðar með stálfóðringu. Vatnsmagn úr holunum er um 480 l/sek en vatnsnotkun álversins er um 350 l/sek.

Í svari Hafnarfjarðarbæjar, dags. 19. maí 1998, kemur fram að grjótnám hefur verið rekið á báðum stöðum um árabíl og ekki valdið neinu tjóni á vatnslögnum. Neysluvatnslögn sem lögð verður í sumar að álverinu, verður það stór, að hún gæti annað kælivatnspörf þess. Tekinn sé af allur vafi um að iðnaðarvatnsnot ISAL hvorki skerðist né spillist af völdum grjótnámsins.

4.3.1 Grunnvatnsmengun

Samkvæmt frummatsskýrslu er hvorug náman á vatnsverndarsvæði. Námubotn í Hamranesi er í um 30 m y.s. og grunnvatnsborð í um 20 m y.s. Í Kapelluhrauni er hraunið í um 30-35 m y.s., en grunnvatnsborð í vel undir 10 m y.s. Grjótnámsvinnsla mun því ekki hafa áhrif á grunnvatn. Fram kemur að þær öryggisreglur, sem gilda á iðnaðarsvæðinu gagnvart spilliefnum og varðandi önnur umhverfismál munu einnig gilda í grjótnámunni.

Samkvæmt frummatsskýrslu er ekki talið að grjótnámið mengi grunnvatnskerfi, nema e.t.v. mjög staðbundið í grágrýtinu næst námunni í Hamranesi. Fram kemur að Heilbrigðiseftirlit Hafnarfjarðarsvæðis telji ekki nauðsynlegt að gera mengunarmælingar á grunnvatni vegna væntanlegrar efnistöku í Hamranesi frekar en varðandi aðrar námur á svæðinu. Í svari Hafnarfjarðarbæjar, dags. 15. maí 1998 kemur fram að Heilbrigðiseftirlit Hafnarfjarðar hafi umsjón með að ýrtruðu varkárni sé gætt í meðferð spilliefna við efnistöku með hliðsjón af viðeigandi reglugerðum. Í verksamningum um efnistöku verði sett sérstök skilyrði varðandi varnir gegn mengun. Heilbrigðiseftirlitið tekur fram að námur eru eftirlits- og starfleyfissskyld starfsemi sbr. 2. gr. í viðauka 8 í mengunarvarnareglugerð nr. 48/1994 m.s.b..

Íslenska álfélagið hf. gerir athugasemdir við grjótnám í Kapelluhrauni og Hamranesi. Mikil notkun grunnvatns til iðnaðarnota sé hjá ISAL. Sjö borholur til vatnstöku eru staðsettar sunnan Reykjanesbrautar. Grunnvatnið er einnig notað sem neysluvatn og liggur grunnvatnsstraumurinn um fyrirhugað námasvæði í Kapelluhrauni. Röskun á yfirborði hrauna geti valdið alvarlegri mengun grunnvatns. Við vinnu í grjótnámi eru venjulega notuð dísilknúin tæki og dísilólubirgðir geymdar í litlum tönkum á staðnum til þess að fylla úr þeim á tækin.

Í svörum Hafnarfjarðarbæjar, dags. 15. maí og 19. maí 1998, kemur fram að brunnar ISAL eru ekki vernduð vatnsból og að vatnstaka til neyslu verður ekki leyfð á þessum svæðum þar sem yfirvöld telja ekki hægt að ábyrgjast mengunarfrítt neysluvatn.

Neysluvatn skal vera frá Vatnsveitu Hafnarfjarðar, sem nú nýtir vatn úr Kaldárbotnum. Engar hömlur eru á notkun grunnvatns til kælingar í iðnaðarferlum. Í svari bæjarins kemur fram að álverið hafi tímabundið leyfi til neysluvatnstöku á þessu svæði. Leyfi til stækkunar álversins 1995 hafi verið háð því að tekið yrði við neysluvatni frá Vatnsveitu Hafnarfjarðar innan tilgreinds tíma.

Samkvæmt samningi álversins og Hafnarfjarðarbæjar frá 16. nóvember 1995 mun Hafnarfjarðarbær veita ISAL aðgang að neysluvatni úr vatnsveitu sinni eigi síðar en 1. janúar árið 2000. Skuldbindur ISAL sig til þess að hafa komið upp tengingu fyrir vatnsveitu vegna neysluvatns við vatnsveitu Hafnarfjarðarbæjar og að nýta slíkt vatn, þ.e. drykkjarvatn og vatn til matargerðar, eigi síðar en þann dag. Í svari Hafnarfjarðarbæjar, dags. 19. maí 1998, kemur fram að forsvarsmenn álversins hafa lagt mikla áherslu á það í viðræðum að neysluvatnslögn verði lögð sem fyrst, enda er það krafa Heilbrigðiseftirlits Hafnarfjarðarsvæðis, að neysluvatnið verði fengið úr vernduðu vatnsbóli. Hönnun vatnslagnar er á lokastigi og lagning hennar á framkvæmdaáætlun Hafnarfjarðarbæjar í sumar.

4.4 ÁHRIF Á GRÓÐUR OG DÝRALÍF.

Samkvæmt frummatsskýrslu er talið að frekari námuvinnsla við Hamranes hafi ómarktæk áhrif á fuglalíf. Sá litli gróður sem er á svæðinu, sem náman mun ná yfir, eyðileggst og fuglar munu ekki verpa á grjótnámssvæðinu meðan á námuvinnslu stendur. Ástjörn, sem er í rúmlega 1 km fjarlægð frá núverandi grjótnámu í Hamranesi er friðlýst og hefur svæðið nýlega verið gert að fólkvangi. Ekki er talið að náma í Hamranesi hafi áhrif á friðlandið við Ástjörn.

Samkvæmt frummatsskýrslu verður nýja náman í Kapelluhrauni staðsett á svæði sem nú þegar er verulega raskað.

4.5 SKIPULAG

Staðsetning efnisnáma í Hamranesi og Kapelluhrauni er í samræmi við Aðalskipulag Hafnarfjarðar 1995-2015 en ósamræmi er á milli aðalskipulags og frummatsskýrslu varðandi lok efnistöku. Samkvæmt aðalskipulaginu er gert ráð fyrir að efnistöku í Hamranesi verði lokið og náman frágengin fyrir lok skipulagstímabilsins árið 2015. Í frummatsskýrslu er hins vegar gert ráð fyrir að nýtingu beggja námanna ljúki í um 2020.

Námur eru eftirlits- og skipulagsskyld starfsemi sbr. 2. gr. í viðauka 8 í mengunarvarnareglugerð nr. 48/1994 m.s.b..

Framkvæmdin eru framkvæmdaleyfisskyld skv. 27. gr. skipulags- og byggingarlaga nr. 73/1997 m.s.b..

5. NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTJÓRA RÍKISINS

Hafnarfjarðarbær hefur kynnt grjótnám í Hamranesi og Kapelluhrauni sunnan Hafnarfjarðar. Fyrirhugað er að vinna um 350 þús. m³ af stórgrýti úr Hamranesnámu. Auk þess fást þar um 220 þús. m³ af fyllingarefni. Úr Kapelluhrauni er gert ráð fyrir að hægt sé að vinna 400-500 þús. m³ af grjóti. Efnid á að nota til hafnarframkvæmda í Hafnarfirði og strandvarna á sunnanverðu höfuðborgarsvæðinu.

Framkvæmdin er ekki talin hafa veruleg áhrif á sérstæðar jarðmyndanir, gróður og dýralíf verði eingöngu unnið á því svæði í Kapelluhrauni sem nú þegar er búið að raska.

Helstu umhverfisáhrif framkvæmdarinnar lúta að hljóðmengun, titringi og vatnsnotkun í nágrenni námanna.

Efnisflutningar eru þegar miklir á þessu svæði og mun umferð flutningabíla valda auknum hávaða í nánd við megin flutningaleið um Hafnarfjarðarbæ.

Líklegt er að úthlutun lóða fyrir íbúðarbyggð fari fram á svæðinu milli Grísaness og Hamraness eftir 4 - 10 ár. Gert er ráð fyrir að nýtingu námanna ljúki um 2020 en í Aðalskipulagi Hafnarfjarðar er gert ráð fyrir endanlegum frágangi í Hamranesi fyrir árið 2015. Því eru líkur á að vinnsla verði í námunni eftir að uppbygging hefst í íbúðarhverfinu milli Hamraness og Grísaness. Í frummatsskýrslu kemur fram að hávaði verður yfir viðmiðunarmörkum mengunarvarnareglugerðar í væntanlegri íbúðarbyggð milli Grísaness og Hamraness á hluta vinnslutíma námunnar. Einnig er líklegt að óþægindi verði vegna titrings af völdum sprenginga í rúmlega 600 m fjarlægð frá námuninni.

Skipulagsstjóri ríkisins leggur áherslu á að þegar skipulögð eru ný íbúðarhverfi beri að taka fullt tillit til ofangreindra atriða og tryggja að hávaði frá atvinnustarfsemi verði undir viðmiðunarmörkum mengunarvarnareglugerðar í íbúðarbyggð. Samkvæmt 54. gr. mengunarvarnareglugerðar skulu fara fram reglubundnar eftirlitsmælingar á hljóðstigi í nágrenni námunnar á vegum heilbrigðisnefndar. Skipulagsstjóri ríkisins telur því nauðsynlegt að mæla hljóðstig frá Hamranesnámu áður en deiliskipulag fyrir íbúðarsvæðið verður samþykkt. Leiði mælingar í ljós að hljóðstig fari yfir viðmiðunarmörk verði lóðaúthlutun frestað þar til vinnsla í námunni lýkur eða hljóðstig hefur náðst niður fyrir viðmiðunarmörk mengunarvarnareglugerðar með viðhlítandi aðgerðum.

Brunnar til iðnaðar- og neysluvatnsnota hjá ISAL hf. liggja 1-1,5 km norðan við grjótnámuna í Kapelluhrauni. Brunnarnir eru ekki vernduð vatnsból og engar hömlur á notkun grunnvatns til kælingar í iðnaðarferlum. Gæði neysluvatns til álversins skulu tryggð í samráði við Heilbrigðiseftirlit Hafnarfjarðarsvæðis í samræmi við gildandi samninga og ákvæði mengunarvarnareglugerðar.

Skipulagsstjóri ríkisins telur að fyrirhuguð grjótvinnsla, sprengingar og bergboranir valdi ekki röskun á mannvirkjum þannig að þau not sem nú eru af vatni úr Kapelluhrauni haldist óskert.

Námusvæðið verði afgirt tryggilega til að draga úr slyshættu.

Á grundvelli frummatsskýrslu Hafnarfjarðarbæjar, umsagna, athugasemdar og svörum Hafnarfjarðarbæjar við þeim er það mat skipulagsstjóra ríkisins að fyrirhuguð

námavinnsla í Hamranesi og Kapelluhrauni muni að uppfylltum tilteknum skilyrðum ekki hafa í för með sér umtalsverð áhrif á umhverfi, náttúruauðlindir eða samfélag.

6. ÚRSKURÐARORÐ

Með vísun til 8. greinar laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993 hefur skipulagsstjóri ríkisins farið yfir þau gögn sem lögð voru fram af hálfu framkvæmdaraðila við tilkynningu, ásamt umsögnum, athugasemd og svörum framkvæmdaraðila við þeim.

Með vísun til umfjöllunar í 5. kafla þessa úrskurðar er fallist á fyrirhugað grjótnám í Hamranesi og Kapelluhrauni eins og því er lýst í frummatsskýrslu framkvæmdaraðila með eftirfarandi skilyrðum:

1. Áður en deiliskipulag fyrir íbúðarsvæðið milli Grísaness og Hamraness verður samþykkt og lóðum úthlutað verði hljóðstig frá Hamranesnámu mælt. Leiði mælingar í ljós að hljóðstig fari yfir viðmiðunarmörk verði lóðaúthlutun frestað þar til vinnsla í námunni lýkur eða hljóðstig hefur náðst niður fyrir viðmiðunarmörk mengunarvarnareglugerðar.
2. Gæði neysluvatns til álversins skulu tryggð í samráði við Heilbrigðiseftirlit Hafnarfjarðarsvæðis í samræmi við gildandi samninga og ákvæði mengunarvarnareglugerðar.
3. Námusvæðið verði afgirt tryggilega til að draga úr slysaþættu.

7. KÆRUFRESTUR

Samkvæmt 14. grein laga nr. 63/1993 má kæra úrskurð skipulagsstjóra ríkisins til umhverfisráðherra. Kærufrestur er til 3. júlí 1998.

Reykjavík, 29. maí 1998

Stefán Thors

Hólmfríður Sigurðardóttir